

İHTİFÂLCİ MEHMED ZİYÂ BEY ADINDA BİR İSTANBUL SEVDÂLISI*

Muhsin Karabay

- 5 Temmuz günü; İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey'in İstanbul'da, Eyüpsultan'daki aile sofasını âdeta keşfetmişliğin sevincini ve şaşkınlığını yaşamıştım. Bir ziyaretimizde, Semavi Eyice söz arasında onun kabrinden de bahsetmişti fakat ne yazık ki o zaman, onun kabrini bulmanın imkânsız olduğunu düşünerek işin peşine düşmemiştim.

Sonradan Semavi Eyice -benim tespit edebildiğim kadarıyla- 1966'dan beri kaleme aldığı yazılarını okuyunca ve onun bütün gayretlerine rağmen Ziyâ Bey'in aile sofasının kurtarılması bir yana, her geçen gün tahribatlarla günümüze kadar geldiğini öğrenince insan ne diyeceğini şaşırıyor!..

İstanbul ve Boğaziçi-Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Ölümsüz Mirası başta olmak üzere birçok kıymetli eseriyle tanınmış; millî günlerin yıl dönümlerinde ve önemli şahsiyetlerin vefat yıl dönümlerinde çeşitli anma toplantıları tertip ettiği için isminin başına "İhtifâlcî" sıfatı layık görülmüş olan, araştırmacı ve eğitimci yazar Mehmed Ziyâ Bey'in; yıllarca fabrikaların, atölyelerin ve gecekonduların işgali altında kalan Eyüpsultan'da, Bahariye Senti'nde bulunan ve yakın bir geçmişte definlere açılan "Dedeler Mezarlığı" adıyla bilinen yerdeki aile sofasının büyük bir tehlike altında olduğunu görerek acilen bir şeylerin yapılması için harekete geçtik.

* Bu yazımız, yakın bir tarihte ebediyete uğurladığımız ve bütün bir ömrünü kültür ve sanatımıza vakfetmiş olan değerli sanat tarihçimiz Prof. Dr. Semavi Eyice'nin çeşitli makalelerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Yılların ihmalleri ve tahripleri neticesinde yok olmayla yani tamamen ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu için, başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü, İBB Tarihî Miras Koruma Müdürlüğü ve Eyüpsultan Belediyesi olmak üzere yetkililerimizi durumdan haberdar ettik.

Nihayet çabalarımız bir sonuç verdi ve söz konusu Mehmed Ziyâ Bey'in ve aile fertlerinin de metfun bulunduğu aile sofasının tanzimi hususunda son noktaya gelindi. Resmî yazılar yazıldı ve inşallah yılbaşına kadar orası düzenlenip çiçeklendirilecek ve halkın ziyaretine açılacak. Tabii söz konusu mezarlığın sınırları içinde bulunduğundan dolayı Eyüpsultan Belediyesinden de beklentimiz ve ricamız, Ziyâ Bey için vefatından neredeyse 90 yıl sonra bir ihtifal düzenleyip hakkında bir hatıra kitap yayımlamasıdır.

İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey, 1283'te (1866-67) İstanbul'da Süleymaniye Semti'nde dünyaya gelmiştir. İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey kendi ifadesiyle aile soy ağacı hakkında bize şu detaylı bilgiyi vermektedir:¹

“Babam, Evkâf Nezareti eski memurlarından merhum Osman Vasfi Efendi'dir. Onun pederi Alemdar Vakası'nda, cansiperâne hizmetleriyle Şehzade Sultan Mahmud'un hayatını kurtaranlardan Rikâb-ı Hümâyun habercisi, Eyyûbî Hafız Mehmed Arif Ağa, onun pederi saray ağalarından el-Hac İsa Ağa, onun pederi Saray-ı Âmire Baltacılar Kethüdası İsmail Ağa'dır. Annemin sülâlesi de, bir taraftan Kastamonu eski hanedanından Ahmed Efendi adında bir kişiye, diğer taraftan Amasya'ya bağlı Mecitözü kazasında Kadızâdeler adında tanınmış bir aileye dayanmaktadır.”

Eğitim ve öğretim hayatına Hamidiye (Hamîd-i Evvel) Sıbyan Mektebinde başlayan Mehmed Ziyâ, ortaöğrenimini de Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde yapar (1886). Aynı okulda kendi isteğiyle bir yıl İtalyanca öğrenimi görür. Üç yıl Sanâyi-i Nefîse Mektebinde okuyarak kara kalem resimden ikinci derece ile diploma alır.

Henüz Sanâyi-i Nefîse'de öğrenci iken Maliye Nezâretinde memuriyete başlar. 14 Ağustos 1889 tarihinde de “Gümülcine İdâdîsi Târîh-i Umûmî ve Hikmet-i Tabîiyye muallimi” olarak öğretim mesleğine başlar.

Daha sonra sırasıyla Edirne, Tekirdağ, Halep, Konya, Bursa, Midilli idadilerinde ve İstanbul'da Mahmudiye Rüşdiyesi ile Vefa, Numûne-i Terakkî ve Mercan idadilerinde çeşitli dersler vermiş; zaman zaman müdürlük ve müfettişlik de yapmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra İstatistik İdaresi Müdür-

1 Nevsâl-i Millî, Birinci sene, *Dersaadet*, 1330

lüğünde görevde iken Avrupa istatistikleri tarzında ilk defa ciddi bir rehber ve gerekçeli yıllık bir proje hazırladığı da bilinmektedir.

Mehmed Ziyâ Bey, 15 Temmuz 1911'de kurulan İstanbul Muhibleri Cemiyeti'nin faal üyelerinden olmuştur. Bir taraftan İstanbul'un tabii güzelliklerini ve tarihî eserlerini tanıtırken diğer taraftan da söz konusu eserlerin korunması için gerekli çalışmaları yapan cemiyet ne yazık ki I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine kendiliğinden dağılmıştır. Daha sonra cemiyetin kurucularından Âsâr-ı Atîka Müze-i Hümayun müdürü Halil Ethem Bey'in başvurusu üzerine 30 Mayıs 1917'de kurulan Âsâr-ı Atîka Ercümen-i Dâimisi'ne üye seçilerek bu encümünde Halil Ethem (Eldem), Mimar Kemâleddin, Efdaleddin (Tekiner) ve Celâl Esat'la (Arseven) birlikte çalışmıştır. Aynı dönemde Meclis-i Kebîr-i Maârif, Maarif Nezâreti Telif ve Tercüme Heyeti, Evkâf-ı İslâmiyye Meclisi, Târîh-i Osmânî Encümeni ile vakıf kütüphanelerinin ıslahı, Medresetü'l-meşâyihin tesisi için kurulan komisyonlara da üye olan Mehmed Ziyâ Bey; bu görevleri vesilesiyle İstanbul'un tarihî eserlerini yakından tanıma ve inceleme fırsatı bulmuştur. Birçok tarihî eserin fotoğraflarını çektirip kitabelerini kopya etmiş, sokak sokak dolaştığı İstanbul'un mezar taşlarına varıncaya kadar çeşitli eserlerden notlar alarak daha sonra hazırlayacağı eserlerinin malzemelerini de böylelikle oluşturmuştur.

27 Mart 1930'da vefat eden Ziyâ Bey, Eyüp'te Dedeler Mezarlığı bölümünde, aile sofası içine defnedilmiş; yukarıda da belirttiğimiz üzere Bahariye Mevlevihane'si haziresinde olan bu mezarlık yıllarca süren bakımsızlık, ihmaller ve tahribatlar neticesinde perişan hâle gelmiştir.

Mehmed Ziyâ Bey'in tanınmasında en büyük rolü; Barbaros Hayreddin Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan, Şeyh Galib gibi meşhur devlet adamları ve sanatkârların vefat yıl dönümlerinde ve tarihimizin önemli olaylarının yıl dönümlerinde ihtifaller düzenlemesi oynamıştır. Ziyâ Bey, aynı zamanda tertip ettiği bu toplantılarda ateşli, heyecanlı konuşmalar da yapmış; Türk milletinin karşılaştığı felaketler yüzünden büyük zarar gören maneviyatının düzelmesi ve halkın kendine olan güvenini yeniden kazanabilmesini sağlamada önemli gördüğü için millî tarihin çeşitli konularını anma törenlerinin bir dereceye kadar fayda sağladığına inandığından dolayı da Mehmed Ziyâ Bey'e *İhtifâlcî* lakabı yakıştırılmıştır.

II. Meşrutiyet'ten sonra Meclis-i Meb'ûsan başkanlığına geçtiği bir telgraf-la "İstiklâl-i Osmânî"nin resmî ve millî bayramlar arasına girmesi kararının aldırılmasını sağlayan da Cumhuriyet'ten sonra İstanbul'un kurtuluşu gibi önemli tarihlerin yıl dönümlerinde anma toplantılarının düzen-

lenmesi, bu toplantılarda günün mana ve ehemmiyetini belirten konuşmaların yapılması geleneğini başlatan da yine İhtifalci Mehmed Ziyâ Bey olmuştur.

Bunca gayret ve hizmetleri neticesinde sadece İstanbul halkının değil, devlet adamlarının da saygı ve sevgisine mazhar olan Mehmed Ziyâ Bey; Fransız yazarı Pierre Loti'nin İstanbul'a son gelişlerinden birinde onun adına bir mehtap faslı düzenlenmesi için de resmen görevlendirilmiştir.

İhtifalci Ziyâ Bey'in Vefat Haberi

Ziyâ Bey, 27 Mart 1930 tarihinde, İstanbul'da vefat etmiş ve 28 Mart 1930 tarihinde de Eyüpsultan'daki aile sofasında toprağa verilmiştir. 28 Mart 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan onun vefat ve defniyle ilgili küçük haber şöyledir:

“İhtifalci Ziya B. dün vefat etti.

Millî günleri tes'it etmekte halka önyak olmuştur.

İstanbul Şehremaneti Sıhhiye Müdürü Muallim doktor Neşet Osman Beyin biraderi ve Eczacı Celal Ergun ve Kemal Beylerin pederleri muhafazai âsar-ı atika encümeni umumî Kâtibi İhtifalci Mehmet Ziya Bey vefat etmiştir.

Cenazesi bugün saat on buçukta Rumelihisarı'ndaki sahilhanesinden kaldırılarak hususî bir vapurla Eyüpsultan'daki makberei mahsusuna nakil ve defnedilecektir.

Vapur saat dokuz buçukta Sirkeci araba vapuru iskelesinden kalkarak cenazeye iştirak eden zevatı hamilen Rumelihisarı'na gidecek avdette tekrar Sirkeci iskelesine uğrayarak Eyüb'e gidecektir. Cenabihak ailesine sabır ihsan eyliye.

Merhum Ziya B. eski Maarif memurlarımızdandır. Kendisi birçok mektep müdürlüklerinde bulunmuş ve gazetelerde şark âsarına ait tetebbüatına dair makaleler neşretmiştir.

Memleketimizde millî günleri tes'it etmek hususunda halka önyak olması kendisine ihtifalci unvanını izafe ettirmiştir.

Âsarı atıkaya ait derin tetebbüatı vardı. Memlekete birçok hizmetler ifa eden Ziya Beyin vefatı zayıttandır.”

(*Cumhuriyet*, 28 Mart 1930 Cuma, s. 2)

İHTİFÂLCİ MEHMED ZİYÂ BEY İÇİN YAZILANLAR

İhtifâlcî Ziyâ Bey Merhum

Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu) 1939 yılında, Mehmed Ziyâ Bey için *Yenigün* dergisinde çok anlamlı bir yazı kaleme almıştır (*Yenigün*, Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu), “İhtifâlcî Ziya Bey Merhum”, Yıl. 1, S. 3, 25 Mart 1939, s. 4-5).

Nizamettin Bey, değerli fotoğraflarla süslediği yazısında; Ziyâ Bey’in vefatından henüz 9 yıl geçmiş olmasına rağmen unutulmuş olmasından duyduğu üzüntüyü ve unutanlara olan sitemini dile getirirken Ziyâ Bey’i çok yakından tanımış olmanın verdiği birikimle de onu bize çok veciz ve tesirli bir üslupla anlatmıştır. Nizamettin Bey onu; münevver ve mürebbiliği, arkeoloğu, hatipliği, bilgin ve araştırmacılığı, bu memleketin müze ve turing kıymetini ilk anlayan kişi olması gibi vasıflarıyla dile getirirken bizim, bugün daha büyük bir acı ile sorduğumuz şu soruyla bitirmektedir yazısını: “Nasıl unutturuz bu Mehmet Ziyâ’yı?”

Eski Galatasaraylıları Tanıyalım

Bu başlık da Mehmed Ziyâ Bey’in oğlu eczacı, gazeteci-yazar Celâl Ergun’un 1947 yılında -yani babasının vefatından tam 17 yıl sonra- *Galatasaray* dergisinde yukarıdaki başlıkla bir yazı kaleme alarak babasından ve onunla ilgili hatıralarından bahsetmiştir (*Galatasaray* dergisi, Yıl. 1, S. 3, s. 21-22 / 32, Ağustos 1947, İstanbul).

Celâl Bey söz konusu yazısında; babası Mehmed Ziyâ Bey’in eğitimci yönünden bahisle onun Galatasaraylı olmaktan duyduğu büyük gururdan ve millî değerlerimize olan bağlılığı dolayısıyla da Türkün büyük şahsiyetlerinin hatıralarını anmayı ilk defa o düşündüğü ve tatbikat sahasına koyduğu için kendisine İhtifâlcî lakabını milletin taktığını söyler. İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey’in “oğlu Eyyûbî oğullarından Celâl Ergun” yukarıdaki yazısını; “Türk irfanına ve vatanına ve bilhassa Galatasaray’a yaptığı hizmetler dolayısıyla onun ismi ve hâtırasını Galatasaraylılar böylece bir gün mezarı başında anabilir, unutulmaktan kurtarabilirlerse ne mutlu Galatasaraylılara.” diyerek bitiriyor fakat onun bu mühim dilek ve temennisi bugüne kadar hiç yerine getirilmemiş olmalı ki kendisi, unutulan Ziyâ Bey’in aile sofası da bugün maalesef içler acısı bir hâdedir.

Vefatından 25 yıl sonra Halûk Şehsuvaroğlu’nun yazdıkları

Halûk Şehsuvaroğlu, “İhtifalcî Ziya Beyin 25’inci ölüm yıldönümü (27 Mart 1955) münasebetile” başlıklı yazısında (Halûk Şehsuvaroğlu, *TOK Belleten* S. 159, s. 3-5, Nisan 1955) ondan şöyle bahsediyor: “Ziya bey, İstan-

bul'u gönülden duymuş, uzun seneler bu şehrin tarihi üzerinde araştırmalar yapmış bir ilim adamımızdır. Yorulmak bilmeyen çalışmaları neticesinde 'İstanbul ve Boğaziçi' isimli eserinin birinci cildini ve ikinci cildinin de ilk kısmını neşretmeğe muvaffak olmuştu."

Şehsuvaroğlu yazısına sanki bugün yazılmışçasına şu anlamlı cümlelerle son veriyor:

"Son altmış senelik inşaatla şehrin bu nefis manzarasını bozmuş bulunuyoruz. İstanbul'un birçok eski eserleri de bu yıllar zarfında bakiimsizlik, yahut yeni yapılar vesileleriyle yıkılıp gitmiştir."

"İstanbul beşyüz seneden beri bizimdir. Şehrin san'at eserlerini, 15. asırdan bu yana yaptığımız abideleri muhafaza etmek millî bir davamız olmalıdır."

"İstanbul şehrinin Türk karakterini bozmamalı, şehrin yeni ihtiyaçları için abidevî eserlere kıymamalıdır."

"Yedi tepe üzerinde Türk İstanbul, san'atkârlarımızın, işçilerimizin beş asırlık emekleri neticesinde yükselmiştir. Büyük mimarlar, hatatlar, nakkaşlar, çiniciler, sedefkârlar, doğramacılar ve nice san'at erbabı bu Türk şehrinin kurmak vecdi içinde ömürler harcamışlardır."

"İstanbul benzersiz manzarası ile ve eski mimarî eserleriyle güzeldir."

"Güzel şehri kaba, çirkin, boy boy binalarla bozmak, medeniyetimizin eski eserlerini yıkmak çok yazık olur."

Semavi Eyice'nin Feryatları

Ömrünü ihtifalci Mehmed Ziyâ Bey'in sofasını kurtarmak için çeşitli makaleler yazarak; idarecilerden, belediyelerden, mezarlık müdürlüklerinden, koruma kurullarından yardımlar dilenerek geçiren büyük sanat tarihçimiz Semavi Eyice maalesef sofanın kurtarıldığını göremeden vefat etmiştir.

Semavi Eyice'nin, İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey ve aile sofası hakkındaki ilk makalesi, 1966 yılında İstanbul Belediyesinin çıkarmış olduğu aylık meslek ve sanat dergisi *İstanbul*'da (*İstanbul*, S. 39, s. 12-13/29, Aralık 1966, İstanbul) yayımlanmış.

Bunu, daha sonra "İstanbul Tarihçileri ve eserleri: 2 Mehmed Ziya Bey" başlığıyla *Şehir Kent Kültürü* dergisindeki makalesi takip etmiştir (*Şehir*, S. 18, Ağustos 1988, s. 94-100).

Semavi Eyice yine *İstanbul* adlı bir başka derginin 1993'te çıkan 6. sayısında da İhtifâlcı Mehmed Ziyâ Bey ve aile sofası üzerine önemli fotoğraflarıyla bir makale daha yayımlamıştır.

Semavi Eyice ayrıca 10-12 Mayıs 2002 tarihlerinde, Eyüpsultan Belediyesi tarafından düzenlenen VI. Eyüpsultan Sempozyumu'nda da İhtifâlcı Mehmed Ziyâ Bey'in hayatını, eserlerini ve mezarını konu edindiği bir bildiri sunmuştur (*Tarihî Kültürü ve Sanatıyla VI. Eyüpsultan Sempozyumu, 10-12 Mayıs 2002, Tebliğler*, Eyüp Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Eylül 2009, 2. Baskı, s. 172-181).

Semavi Bey'in *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*'ndeki makalesinden sonra zannediyorum onun Ziyâ Bey için yaptığı son hizmeti de Türkiye Diyanet Vakfı'nın *İslâm Ansiklopedisi* için yazdığı madde olmuştur.

Semavi Eyice; 2014'te kısa adı ESKADER olan bir derneğin haftalık "Bâbiâli Sohbetleri"nden birinde İhtifâlcı Mehmed Ziyâ Bey'i anlatmıştır.

Toplantısı sonrasında konuyla ilgilenen araştırmacı yazar Nidayi Sevim de o tarihte (bir genel ağ sayfasında) kaleme aldığı yazısında İhtifâlcı Mehmed Ziyâ Bey'in aile sofasının perişan hâlinden bahsederek ilgilileri görev ve çağırış fakat maalesef o da bir netice elde edememiştir.

Şimdi de ne yazık ki bütün gayretlerime rağmen konuyla ilgileneceklerinden ümitvar olduğum bazı yazarların, gazetelerin ve televizyonların, "gündemin çok yoğun olması" sebebiyle(!?) alakasızlıklarını görünce tarihî eserlerimize neden sahip çıkamadığımızın sebeplerini bir kere daha görüp anlamış oldum.

İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey'in Önemli Eserleri

Mehmed Ziyâ Bey'in oldukça ağır ve sanatlı bir dili vardır. 1900'lü yılların başında yayımlanmış eserlerinin son yıllara kadar yeni harflere sadeleştirilerek aktarılmamış olmasının temel sebebi de budur. İhtifâlcî Mehmet Ziyâ Bey'in, Semavi Eyice'nin makalelerinden öğrenebildiğimiz kadarıyla yazmış olduğu 12 kitabı vardır. Onlardan bazıları şunlardır:

1. Târîh-i Sanâyi' (İstanbul 1309): Ziyâ Bey, II. Abdülhamid'e takdim edilen bu ilk eserinden dolayı gümüş liyakat almış ve dördüncü rütbeden Osmânî nişanı ile taltif edilmiştir. *Sanayi Tarihi* adıyla 2018 yılında Atlas Kitap tarafından Latin harfleriyle basılan bu eserde, Osmanlı Devleti'nin sanayi ve teknoloji macerası anlatılmaktadır.

2. Âlem-i İslâmiyyet: Açe Tarihi (İstanbul 1316): Uzakdoğu'da bulunan Müslüman Açe Sultanlığı hakkında bilgi veren, tercüme ve telif yoluyla hazırlanmış resimli bir eserdir.

3. Kariye Câmî-i Şerîfi (İstanbul 1326): Mehmed Ziyâ Bey'in İstanbul Edirnekapı'da bulunan kiliseden camiye dönüştürülmüş bu tarihî binanın tarihçesi, sanat değeri, mozaikleri hakkında bilgilerin verildiği bu eserin; 2012 yılında, Ömer Zülfe tarafında hazırlanan Latin harflerine sadeleştirilerek aktarılmış baskısı Okur Kitapları'nca yapılmıştır.

4. Bursa'dan Konya'ya Seyahat (İstanbul 1328): Mehmed Ziyâ Bey, Bursa'da görevli olarak bulunduğu yıllarda; Bursa, Bilecik, Bozüyük, İznik, Söğüt, Eskişehir, Kütahya, Akşehir üzerinden Konya'ya yapmış olduğu seyahatini gördüğü tarihî eserlerle birlikte bu kitabında anlatmıştır. Bu eserin Latin harfleriyle yapılan baskısı, Melek Çoruhlu tarafından hazırlanarak 2009 yılında Kırkambar Kitaplığı'nda yayımlanmıştır. Bu yayımın çok önemli tek eksiği, eserin sadeleştirilmeden basılmış olmasıdır. Zira daha önce de bahsettiğimiz gibi Mehmed Ziyâ Bey'in dilinin ve üslubunun oldukça sanatkârane ve ağıdalı olmasından dolayı, normal bir okuyucu tarafından okunup anlaşılması epeyce zordur. Her eser için değil ama böylesi eserlerin sadeleştirilerek yayımlanması gerekmektedir.

5. Yenikapı Mevlevîhânesi (İstanbul 1329): 1913 yılında yayımlanan Mehmed Ziyâ'nın bu eseri; İstanbul Zeytinburnu ilçesi, Merkezefendi Mahallesi'nde bulunan ve geçirdiği yangınlar neticesinde yıllarca kaderine terk edildikten sonra restore ettirilerek Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesinin hizmetine verilen, Mevlevîliğin İstanbul'daki en önemli merkezi, Türk tasavvuf geleneğinde de çok önemli bir yeri olan Yenikapı Mevlevîhânesi hakkında oldukça geniş bilgiler vermektedir. İlk olarak Yavuz Senemoğlu tarafından sadeleştirilerek yeni harflere aktarılan eser, *Tercü-*

man gazetesinin 1001 Temel Eser Serisi'nin 86. kitabı olarak yayımlanmıştı. Bu kitap ayrıca ikinci defa, Murat A. Karavelioğlu tarafından yayıma hazırlanarak Ataç Yayınları'nca 2005 yılında basılmıştır.

6. İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Âsâr-ı Bâkiyesi (I-II, İstanbul 1336, 1928): Mehmed Ziyâ Bey'in bu eseri; İstanbul'un çeşmelerinden ayazmalarına, camilerinden sinogoglarına, surlarından kemerlerine, mezarlıklarından sarnıçlarına kadar birçok tarihî eseriyle ve şehrin Bizans Dönemi'ndeki tarihî topografyası hakkındaki bilgileri çeşitli fotoğraf, resim, gravür, kroki, desen ve haritalarla süsleyerek meydana getirdiği ve Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinden sonra hazırlanmış en kıymetli eserlerden biri olarak değerlendirilebilecek özellikler taşımaktadır. Bu iki ciltlik eser, Murat Karavelioğlu ile Enfel Doğan'ın büyük bir takdirle karşılanacak her türlü üslup ve dil zorluklarının halledildiği sabırlı çalışmalarının bir eseri olarak Bika Ltd. Şti. tarafından okuyucuların hizmetine sunulmuştur. Bu eser, 2016'da, iki cildi bir arada olarak İBB Kültür A. Ş. tarafından da yayımlanmıştır.

7. İstanbul'daki Âsâr-ı Atîka Hakkında Muhtasar Mâlûmat (İstanbul 1338): Mehmed Ziyâ Bey'in İstanbul Ticaret Mektebi-î Âlîsi'nde verdiği bir konferansının metni olan bu küçük kitapta; bazı cami, kilise ve dikili taşlar hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır.

Yalova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi doçentlerinden Mustafa Sürün, bu konferansla ilgili olarak, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi dergisinin 2014 yılına ait 4. sayısında geniş bir makale yayınlamıştır (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, S. 4, s. 37-75).

8. Siyer-i Nebî (İstanbul 1340): Mehmed Ziyâ Bey bu eserini de Kadıköy Lisesi ulûm-i dîniyye (din ilimleri) öğretmeni iken bir ders kitabı olarak hazırlamıştır.

Tasvîr-i Efkâr, İkdâm, İleri, Büyük Mecmua gibi gazete ve dergilerde birçok makale yayımlayan Mehmed Ziyâ Bey, ayrıca bazı arkadaşlarıyla birlikte II. Abdülhamid'in isteği üzerine *İbn Battûta Seyahatnâmesi*'ni Fransızca'dan tercüme etmişse de maalesef bu eser yayımlanamamıştır.